ÇINARALTI

Sayı : 40

Kuru 15

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUA

BU SAYIDAKİLER:

Beş yüzüncü yıl ..... Yusuf Ziya Ortaç
Millî tarihimizi tetkik ederken ..... H. E. Erkilet
Pisikoloji ve milliyetçilik ..... Peyami Safa
İran Türkleri ..... San'an
Öldürün beni! (şiir) ..... Cemal Oğuz
Seçme sözler .....
Attila ..... Hüseyin Namık Orkun
Bursa kale kapısı ..... Rıza Yalgın
Zaman ölçüsü ..... Emin Âli Çavlı
Maziden sesler (şiir) ..... Yusuf Ziya Uğur
Lânet şairliğime (şiir) ..... Elmas - Yıldırım
[illegible] neşriyat ..... Nejdet Sançar
Gül (şiir) ..... Faruk Oray
Göç (roman) ..... Yusuf Ziya Ortaç

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Türkiye Cümhuriyeti

Ziraat Bankası

Kuruluş tarihi: 1888. — Sermayesi: 100,000,000 Türk lirası. Şube ve ajans adedi: 265.

Ziraî ve ticarî her nevi banka muameleleri.

Para biriktirenlere 28.800 lira ikramiye veriyor

Ziraat Bankasında kumbaralı ve ihbarsız tasarruf hesaplarında en az 50 lirası bulunanlara senede 4 defa çekilecek kur'a ile aşağıdaki plâna göre ikramiyeler dağıtılacaktır.

4	adet	1,000	liralık	4,000	lira	100 adet	50 liralık 5,000 lira
4	»	500	»	2,000	»	120 »	40 » 4,800 »
4	»	250	»	1.000	»		
40	»	100	»	4,000	»	160 »	20 » 3,200 »

DİKKAT: Hesaplarındaki para bir sene içinde 50 liradan aşağı düşmiyenlere ikramiye çıktığı takdirde % 20 fazlasile verilecektir.

Kuralar senede 4 defa 11 Eylûl 11 Birinciteşrin 11 Mart ve 11 Haziran tarihinbe çekilecektir.

T. İŞ BANKASI

Küçük Tasarruf Hesapları

1942 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER: 2 Şubat, 4 Mayıs, 3 Ağustos, 2 İkinciteşrin tarihlerinde yapılır.

1942 İKRAMİYELERİ

1	adet	2000	Liralık	= 2000	— Lira
3	»	1000	»	= 3000	— »
2	»	750	»	= 1500	— »
3	»	500	»	= 1500	— »
10	»	250	»	= 2500	— »
40	»	100	»	= 4000	— »
50	»	50	»	= 2500	— »
200	»	25	»	= 5000	— »
200	»	10	»	= 2000	— »

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizi de denemiş olursunuz.

Mutlaka kazanacaksınız!

Millî piyango, netice itibarile daima kazançtır!

Bir Millî Piyango

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız. Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir. Cebinize girmeyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

TÜRKOĞLU

Cumartesi, salı günleri çıkar, siyasi halk gazetesi

Renkli resimler ve günün en canlı haberlerile

Pek yakında çıkıyor

Müracaat merkezi: (ÇINAR YAYINEVİ) Ankara caddesi, İstanbul.

64 SAYISI 3 KURUŞ

Sahibi ve Neşriyat Müdürü: ORHAN SEYFİ ORHON Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

KİTAPLAR, MECMUALAR

Yeni neşriyat

«Çınaraltı» yeni neşriyatı takibetmeyi ve kendisine gönderilen eserlerden kıymet ve chemmiyetlerine göre bahsetmeyi meslek edinmiştir. Bu vazifeyi yapmaya çalışıyoruz. Fakat bütün neşriyatı hulâsa etmek imkânsız olduğu gibi, idaremize gönderilen her eserden bahsetmiye de sahifelerimiz müsait değildir. Bunların içinde küçük kalem tecrübeleri ve daha pek genç eserler de vardır. Bu sayımızda şimdiye kadar bahse fırsat bulamadığımız bu eserlerden bir kısmını okuyucularımıza bildirmek istiyoruz.

ÜLKÜME DOĞRU

Yazan: Miraç AKTUĞ

Şiir mecmuası. Ankara Ulusal matbaada basılmış. 79 sahife. Fiatı 35 kuruş. 3 kısımdan mürekkep. 1 — Milli şiirler. 2 — Mavilikler de itir. 3 — Manzum piyesler.

Genç şairin lisana, vezne hâkim, olgun bir kaleme sahip olduğu anlaşılıyor. Bu şiir mecmuasından (Dicle) isimli, kusursuz, güzel bir manzumeyi alıyoruz:

DİCLE

Kuzu nasıl meleşir, ararsa anasını,
Ben de öyle ağladım tuttum senin yasını;
Neşterledim yıllarca bağrımın yarasını,
Hasretin bir sel gibi kalbime aktı Dicle.

Bazan bir tufan olur, setler aşar coşarsın,
Ölüm saçan ellerin arkasından koşarsın,
Şefkatli bir el gibi sahilleri okşarsın,
Dalgalar şimşek olup ufkumda çaktı Dicle.

Ruhumda bir arzunun şablanan dalgası var,
Sana ulaşmak için atıldım diyar diyar.
Köpüklü sularınla ne olur beni de sar;
Ayrılık cehennemi beni de yaktı Dicle.

Miraç AKTUĞ

GÖNÜL ÇIRPINIŞLARI

Yazan: Rıza BEŞER

Şiir mecmuası. İstanbul, Ülkü Basımevi. 48 Sahife. Fiatı: 25 kuruş. Genç şairin yazısında, bazı şekil ihmallerine rağmen samimi bir içlilik göze çarpıyor. Eserden (Gönül) isimli manzumesini iktibas ediyoruz :

GÖNÜL

Çırpınarak yan gönül,
Ruhumu yakan gönül!
Mecrasın harap edip,
Çağlayıp akan gönül!

Sen, ne uysal delisin,
Güzeller mâbedisin,
Bir hıçkırıktır sesin,
Gözyaşın da kan gönül!..

Rıza BEŞER

O DAĞLAR

Yazan: Rıza GÖKDAĞ

Şiir mecmuası. İzmir Cümhuriyet matbaası. 63 sahife. Fiatı 25 kuruş. Eser iki kısım: 1 — O dağlar. 2 — Esarette yurt kaygısı; bu kısım üç manzumeden ibaret. Birinci kısım, daha çok gençlik duygularından ibaret. Halk türkülerini hissettiren (Eminem) isimli manzumenin bir kısmını alıyoruz :

EMİNEM

Eminem sen bir gülsün,
Mor başaklı sünbülsün,
Sana her gönül veren,
Gönüllerde düğümsün,
Sana yan gözle bakan,
Kara yere gömülsün..

Yanağı al Eminem,
Dudağı bal Eminem,
Annenden izin al da,
Gel bizde kal Eminem..
Şu serseri gönlümü,
Ateşe sal Eminem...

Eminem sen balmışın,
Sevdalara dalmışın,
Başında kucak, kucak
Çiçek veren dalmışın;
Gönül bahçelerinde
İlmiklenip kalmışın...

Zülfü tel, tel Eminem,
Gel bana gel Eminem,
Gözümden kıskanırım,
Bakmasın il Eminem.
Hicranımı iyi etme,
Kalbimi del Eminem...

Rıza GÖKDAĞ

GÜL KURUSU

Yazan: Etem ONGUN

Mensureler. İstanbul, Vakıt matbaası. 52 sahife. Fiatı 50 kuruş. Muharririn, tehassüslerini, tefekkürlerini, müşahedelerini anlatan mensur şiirler tarzında nesir parçaları (Gölde) isimli mensureyi alıyoruz :

GÖLDE

Akşamlar binbir rengin belirip s ğü bir gölgedeyim. Uyuyan suların sin akıp gidiyorum.

Manzara her saniye değişiyor: Şimdi muş bir buz üzerinde, az sonra erguvani deryanın derinliklerinde hislerimi kayb yorum.

Ufukta gitgide koyulaşan mavi bir sakin sulara doğru iniyor, mor dağla eteklerinde ince bir cıva şeridi uzar Pembe ve erguvani renklerin göz alan şamında rüya ve hülya göllerinin sihirli siri var.

Mavi sis menşurlarından süzülen al kızılığı, sayısız renklerle donuk sularda kanıyor.

Öyle bir an ki ruhum, önünde s güzelliğin esrarına kapılmış, donuk renk ziya âhenginin cazibesine tutulmuş gibi.

Duygularım yalnız mahiyetini ayırt mediğim binbir rengin, binbir âhengini şıyor; gittikçe solan, silinen bu renkler yulaşan, kararan mavilikte benliğimle her eriyor, ölüyor.

Eğirdir 1-1-

Asrî Kerem

Yazan :

Orhan Seyfi ORHON

Mizahî destan

Fiatı 50 kuruş

Satıldığı yer :

İstanbul Ankara caddesi Gayret Kitabevi

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 40 — Cumartesi 27 Haziran 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 2

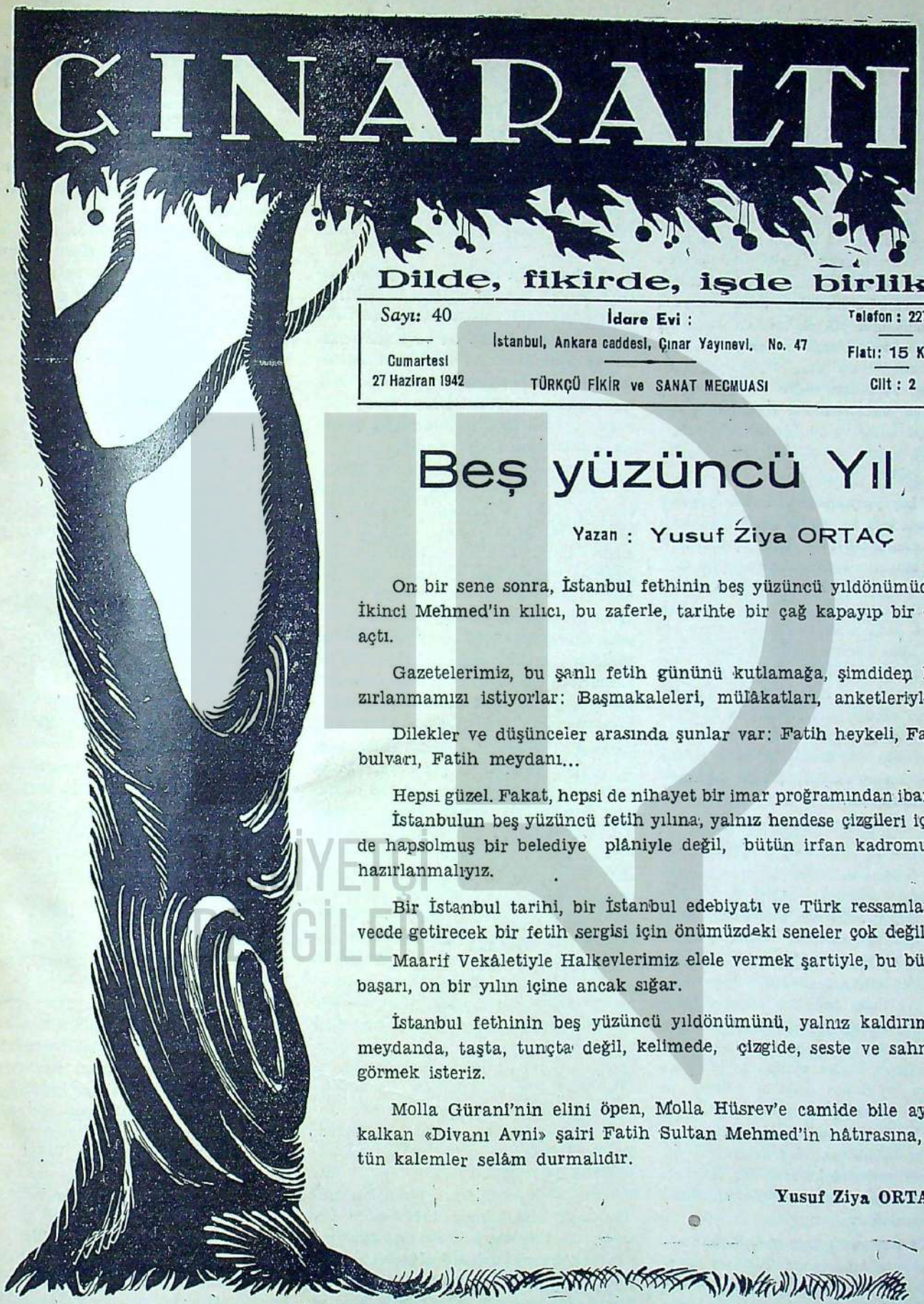

Beş yüzüncü Yıl

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

On bir sene sonra, İstanbul fethinin beş yüzüncü yıldönümüdür. İkinci Mehmed'in kılıcı, bu zaferle, tarihte bir çağ kapayıp bir çağ açtı.

Gazetelerimiz, bu şanlı fetih gününü kutlamağa, şimdiden hazırlanmamızı istiyorlar: Başmakaleleri, mülâkatları, anketleriyle...

Dilekler ve düşünceler arasında şunlar var: Fatih heykeli, Fatih bulvarı, Fatih meydanı...

Hepsi güzel. Fakat, hepsi de nihayet bir imar proğramından ibaret.

İstanbulun beş yüzüncü fetih yılına, yalnız hendese çizgileri içinde hapsolmuş bir belediye plâniyle değil, bütün irfan kadromuzla hazırlanmalıyız.

Bir İstanbul tarihi, bir İstanbul edebiyatı ve Türk ressamlarını vecde getirecek bir fetih sergisi için önümüzdeki seneler çok değildir.

Maarif Vekâletiyle Halkevlerimiz elele vermek şartiyle, bu büyük başarı, on bir yılın içine ancak sığar.

İstanbul fethinin beş yüzüncü yıldönümünü, yalnız kaldırımda, meydanda, taşta, tunçta değil, kelimede, çizgide, seste ve sahnede görmek isteriz.

Molla Gürani'nin elini öpen, Molla Hüsrev'e camide bile ayağa kalkan «Divanı Avni» şairi Fatih Sultan Mehmed'in hâtırasına, bütün kalemler selâm durmalıdır.

Yusuf Ziya ORTAÇ

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Sayı=40, 27 Haziran 1942

Millî Tarihimizi tetkik ederken...

• Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Şehrimizde çıkan millî bir dergide «Türkler vahşi midir?» başlıklı bir yazı gördüm. Doğrusu hayret ettim. Çünkü Türk hiç bir vakit vahşi olmamıştır. Bunu iddia eden aklı başında, tarafsız ve muteber bir yabancı tarihçi, bir seyyah veya bu hususta dâva yürütmeğe salâhiyetli bir ilim ve tetkik adamı da bulunmamıştır. Hattâ milletlerarası müdekkik ve bilginlerin üzerlerinde ittifak ettikleri Türk milletinin, artık dünyada alem olmuş, öyle yüksek vasıfları vardır ki, bunlar bir arada olarak, hemen hemen başka hiç bir millete nasip olmamış gibidir. Filhakika Türk için doğru, sakin, vekarlı, sözüne ve borcuna sadık, dayanıklı, cesur, yaradılışta asker ve ilh. derler ama vahşidir, hattâ gaddar ve zalimdir diye hiç bir şöhreti yoktur.

Bir kaç yüzyıldanberi ihtilâl yaparak ve yabancı tesir ve yardım görerek Osmanlı imparatorluğundan birer birer ayrılan milletlerle bunların ayrılmalarında siyasî faydalar bekliyen bazı büyük devletler, maksatlarına varmak için Türklerin mahkûm milletlere karşı muamelelerinin vahşice olduğunu iddia ederek vaktile Osmanlı devleti aleyhinde bir efkârı umumiye yaratmak istemişlerse de bu haksız dâvalar nihayet bir sabun köpüğü gibi sönmüş ve neticede Türkün doğru ve âdil olduğu ve mahkûm ettiği yabancı milletleri asla imha yoluna gitmediği kanaati ansiklopedik bir doğrulukla umumileşmiştir.

Türklerin zalim ve vahşi bir kavim olmadıklarının en açık ve canlı delillerini yine onların idare ve hükümleri altında asırlarla yaşamış olan Macar, Sırp, Yunan, Rumen ve Bulgar milletlerinin tarihlerile dünkü ve bugünkü hallerinde okumak ve görmek kabildir. Eğer Türkler vaktile mağlûp ve mahkûm ettikleri milletlere karşı tam bir adil ve ihsan politikası takip etmemiş olsaydılar yukarıda saydığımız milletlerden bir eser kalmazdı. Halbuki tarihî olay aksinedir. Netekim bizden ayrılan milletler ve hattâ bu ayrılmayı vaktile tahrik ve teşvik eden devletler nihayet hakikati itiraf etmişler ve Türkün mülkî idare nizam ve siyasetinin bilâkis mahkûm milletlerin dil, din ve milliyetlerini koruyan bir âmil olduğunu yine kendileri yazıp söylemekten geri durmamışlardır.

Meselâ Rumen gazete ve dergilerinde arasıra onların bu hususta Türklere karşı duydukları minnetleri hâlâ okumak kabildir. Netekim Romanyanın bu defa Besarabyayı geri alması münasebetile yazılmış ve benim tesadüfen okuduğum bir yazıda, vaktile henüz Osmanlı idaresinde bulunan bu eyaletin Ruslar tarafından ilk istilâsı tarihinde Rumen dilile tedrisat yapan yüzlerle milli mektebi olduğu halde Besarabyanın Rus idaresine geçmesile bu mektepler kapatılarak yalnız Rusça okutulduğu yana yakıla anlatılıyordu.

Türkler vahşi bir kavim olsaydılar, idareleri altında bulunan yabancı milletleri ya zorla temsil veya imha ederlerdi. Her halde onlara göz göre kendi dil ve kültürlerinde mektep açtırtmazlar ve kilise ve manastırlarında ibadet ve siyaset ettirmezlerdi. Onun için Türklere vahşet isnadeden yoktur; belki bilâkis onların fazla merhametli ve yumuşak olmalarından şikâyet vardır.

Bu hakikat meydanda iken ve Türklerin vahşiliği yabancı âlmde bile her hangi ciddi bir iddia mevzu teşkil etmezken yukarıda bahsı geçen yazının «Türkler vahşi midir?» diye ortaya bir mesele atması pek garibime gitti. Yazıyi okuyunca hayretim daha arttı. Çünkü yazının başlığile muhteviyatı arasında hiç bir bağ bulamadım. Yazının içinde Türklerin vahşiliğine dair bir iddiadan bahsolunmadığı gibi böyle bir iddianın varit olmadığını ispat eden deliller de mevcut değildir. Osmanlı devletinin bazı hükümdarlarının yaptıkları gibi, hiç bir cürüm ve kabahatleri sebkat etmediği halde mahza bir gün belki tahta göz koyar zan ve vehmile ve hiç bir mahkeme kararı olmaksızın kardeş öldürtmenin bizce müdafaa olunabilir tarafları pek hafiftir. Bununla beraber mahza ayrılmalara ve dağılmalara mâni olmak için bir hükümdarın kardeşini boğazlatması doğru mudur veya yanlış mıdır meselesi ile «Türkler vahşi midir?» başlığı arasında acaba nasıl bir münasebet vardır??.

Bazı Osmanlı hükümdarlarının zahiren devleti tefrikadan kurtarmak ve hakikatte muhtemel bir rakipten kurtulmak fikir ve maksadile en yakın erkek akrabalarını imha etmelerinin millî tarihimizde bazı lekeler teşkil ettiği muhakkaktır. Bundan dolayı bazı tarihcilerimiz hamiyet sevkile bunları «Nizâmı âlem için kavâidi âli Osman» diye tevil etmek ve hafifletmek yoluna gittikleri de aşikârdır. Muhterem doktor Rıza Nur da çok kıymetli Türk tarihi kitabında «Acaba bu usul haklı mıdır?» sualini sormuşsa da tabiatile haklıdır diyememiş ve fakat pek doğru olarak «İtiraf etmeli ki, devleti birçok anarşilerden kurtarmıştır» mütalâasında bulunmuştur. Haksız, kabahatsiz ve hükümsüz kardeş öldürtmek cinayetinin bir hükümdardan çıkması ve onun «Nizâmı âlem için, kavaidi âli Osman» firmasını taşıması olayın cinai mahiyetini değiştirmez. Fakat bu usul için haklıdır demekle «Devleti bir çok anarşilerden kurtardı» mütalâ serdetmek arasında bir fark vardır. üstad bu farkı pek güzel tebarüz etti bu usulün haklı olduğu fikrine tamamile tirak etmediğini göstermiştir. Her halde böyle anlıyorum.

Meselenin kendisine gelince, ister b ve ister küçük öz tarihlerimizi okı millî ahlâk bakımından bize aykırı ve gelen bazı olay ve hareketlere rasladığ da sıkılıp üzülmemiz pek tabiidir. olayları değiştiremiyeceğimizden bu dosdoğru, apaçık ve tevilsiz bir ibret bakmak daha doğru olur kanaatindeyim.

Osmanlı hanedanının dördüncü hüdarı Yıldırım Bayezit'le başlıyan cülûs kardeş öldürmek âdeti, bazı eski rihçilerimizin iyi tevil ve tefsirine r har olsa da, hiç bir vakit hoş haklı görülemez. Biz görsek başkaları mez. Haksızla yanlışı iyi göstermek ga de gençliği terbiye etmez. Bilâkis onun anında teşevvüşten başka bir şey hasıl mez. Onun için bu usul hakkında olsa Rıza Nur gibi nihayet «Devleti birçok şilerden kurtarmıştır. Böyle olmasaydı tanat dâvaları pek çok olur...» denilebilir.

Bizim büyük ve küçük millî tarihler hudutsuz şan, şeref, adalet, ihsan ve yane idare mesellerile o kadar tıklım doludur ki, birkaç Osmanlı hükümda yolsuz ve yersiz hareket ve kıyıncılarile kelenemez. Bütün milletler iyi veya hükümdarlar yetiştirmişlerdir. Fakat milletten birkaç haşin ve kıyıcı hükü yetişti diye o milletin vahşi olduğuna bir zaman ve hiç bir tarihte hüküm tülmemiştir.

Türk gençliğinin de, öz tarihimizi ken her halde iyiyi kötüden ayırmağı rek olaylara oldukları gibi bakmaktan kınmiyen kuvvetli bir millî seciye ile cehhez olduklarına eminim. Türk ge bunlardan nefret eder ve milletinden diye tarihimizde işlendiklerinden acı du ğumuz bazı cinayetleri örtbas etmek na gidemeyiz. Böyle bir zaaf kendimize asıl kuvvetimiz olan millî şuur ve iman. itimat etmediğimizi ve edemiyeceğimizi termek itibarile pek feci olu. Fakat T lük, Türk gençleri ve Türk olgunları, olsun böyle bir sukut tehlikesinden urattırlar. Tarihindeki iyiye iyi ve ye kötü demekten çekinen bir millet lamış yani hayat hakkını kaybetmiş de tir ki Türk milletinin büyümek, kuvvet mek ve yükselmek yolunda hızla yürü istikbale ümitlerle baktığı bu zamanda bu derece itimatsızlık göstermek yalnız bir hatâ değil, aynı zamanda ona büyük hürmetsizlik olur.

H. E. ERKİL

2 Haz. 1942 Sayı:40

Psikoloji ve Milliyetçilik

Yazan : Peyami SAFA

Copernic'den evvel astronomi, nasıl, ineşin arz etrafında döndüğünü sanşsa, eski psikoloji de içtimai hâdiseı ferdî şuur etrafında döndüğüne ıyordu. Fert demek her şey dekti: Vücut, ruh, ben (moi) ve bu nlerin yekûnundan başka bir şey olan cemiyet. Meselâ Rousseau fert mutlak vahdetler olarak ele alıyor cemiyet yapısını bunlar arasındaki ai mukaveleden ibaret sanıyordu. Geçen asrın ortalarına kadar ilmî iyette bir cemiyetler bilgisi yoktu. oloji doğduktan sonra —ki bu ismi ona geçen asırda Auguste Comte ıştır— vaktile astronomide nasıl neşin arz etrafında döndüğü kanaati etmişse, cemiyet hâdiselerinin de n etrafında döndüğü iddiası boşa ıştır. Artık fert bir hareket noktası dir. Sosyologların araştırmaları teriyor ki, ilk içtimai taazzuv şekilolan gruplarda ferdin rolü pek az. Yeni psikoloji de bu müşahedeyi eder. Daha geçen asırdanberi rikan filozofu Channing'den başarak William James, Josiah Royce M. Baldwin gibi filozof ve psikolog cemiyet olmadan, ferdî şuurun ve iyetin teşekkülü imkânsızlığında etmişlerdir. Royce daha ileri gitek diyordu ki: «Hiç kimse, içtimai rlerinin devamlı tesiri altında buadıkça, kendisinin olduğunun farı varamaz». Böylece insan ben'inin ışta varolmadığı, fakat öteki ben sürtünerek teşekkül ettiği anlaşılıdu. İnsan, doğuşunda şüphesiz irsî yetler taşır. Belki daha ilk günden en zeki ve sosyaldir. Fakat bu et ona cemiyetinin hediyesi oldugibi, bu kabiliyetler de cemiyet hadın dışında teşekkül edemez.

Psikoloji bakımından artık bu fert umunun terkedilmesi ve yerine s mefhumunun ikame edilmesi geor. Çünkü fert, biyolojide ve öteki erde de bölünmez her hangi bir det mânasında kullanılan bir mef olduğu için insana münhasır de, bundan başka beynelmilel sync cemiyeti tarafından yapılan araşlardan da anlaşıldığı gibi (1) ferdiyet mutlak bir realite olmaktan ziyade vahit mefhumunu andıran ve tahlili kolaylaştıran bir ölçü kıymetindedir: Biyolojide de, psikolojide de, sosyolojide de mutlak bir ferdiyete raslanmıyor. Ferdiyet, fertlerin kendi benzerlerile temasları ve cemiyete intibakları neticesinde yerini şahsiyete verir. Bu takdirde ferdiyet daha ziyade biyolojik, şahsiyet daha ziyade sosyaldir. Başka bir yazımda da söylediğim gibi «İnsan ferdiyetile tabiati, şahsiyetile cemiyeti temsil eder.»

Eski psikoloji ferdiyetle şahsiyeti birbirine karıştırmak hatasına düşüyordu. Halbuki insanın ferdiyeti bir ata, şahsiyeti bir süvariye benzetilebilir. Uzviyetimiz üzerine cemiyetimiz binmiştir. Bu birleşmeden fert değil, şahıs doğar. Biz ferdiyetimizle hayvan, şahsiyetimizle insanız.

Fakat şahsiyet yalnız cemiyete intibaktan doğmaz; onun tam teşekkülü için bazı içtimai baskılara karşı koyması da lâzımdır, ki şahsiyetli adam dediklerimizde de bu mukavemete raslıyoruz. Fakat bu mukavemet ferdî değil, şahsî ve kökleri bakımından yine içtimaidir. Çünkü devamlı bir değişme halinde bulunan cemiyetin baskıları (örfleri, âdetleri, ananeleri, kanunları ve birçok müeyyideleri) arasında, tekâmüle tabi oldukları için değişmeğe mahkûm olanları vardır. Cemiyet bunları değiştirmeğe inkılâpçı büyük şahsiyetlerini memur eder ve onlarda yıkılmaya mahkûm baskılara karşı mukavemet uyandırır. Demek ki, ferdin kendisine intibakını yaratan cemiyet olduğu gibi mukavemetini emreden de cemiyettir. Fertlerde yarattığı bu intibak sayesinde nizamını ve sağlam ananesini muhafaza eden cemiyet, bu mukavemet sayesinde de çürük ananelerini tasfiye ederek muhtaç olduğu inkılâba kavuşur.

Millî olmıyan içtimai bir müessese, hattâ içtimai bir vakıa yoktur. Çünkü cemiyet olmasa şahıslar, şahıslar olmasa cemiyet olmaz. Şahsiyetin teşekkülü zekânın teşekkülüne tabidir. Dil olmadıkça zekâ teşekkül edemez. Dil millî bir müessese olduğuna göre, psikoloji bakımından da cemiyetin bünyesi millîdir.

Gayri millî cemiyet gösterilemez. Tarihte büyük imparatorluklar tasfiyeye uğrayarak millî câmialara ayrılmışlardır. (Eski Roma, Avusturya ve Osmanlı imparatorlukları ilh.. gibi. Bugünün tezgâhında da tasfiyeye mahkûm imparatorluklar görüyoruz!) Fakat bunlar bile, tebaalarını kendi milliyetlerine mümkün olduğu kadar temessül ettirmek şartile bir müddet yaşamışlar ve yaşamaktadırlar. Çeşitli milliyetlerden mürekkep Birleşik-Devletler câmiasında tek dil ve Anglo-Sakson ruhu hâkimdir, sun'i bile olsa orada bir Amerikalılık yaratılmıştır. Çünkü psikoloji bakımından şahsiyetin teşekkül edebilmesi ve insanın, ferdiyetini, yani hayvanlığını aşabilmesi için, içtimai muhitinden aldığı tesirlerin millî bir insicama sahibolması lâzımdır. Bu insicam olmazsa ferdiyetin mukavemetleri ve isyanları, millî bir ahenkten mahrum kalan cemiyeti çil yavrusu gibi dağıtır.

Eski psikolojinin zannettiği gibi insan, fert halinde, görünmez ellerle kendi kendine çalan bir musiki âleti değildir. Onun bir sazendesi vardır ve bu sazende cemiyettir, millî cemiyet.

Ferdiyetimizi bir radyo cihazına da benzetebiliriz. Eski psikoloji, bu cihazın içindeki sesleri kendiliğinden olma sanıyor, bunların dışarıdan geldiğini bilmiyordu. Yeni psikoloji, bu cihazın içinde konuşan, haykıran, şarkı ve fikir söyliyen sesin cemiyet olduğunu sosyoloji ile beraber kabul etmektedir. Artık Tarde - Durkheim arasındaki fert - cemiyet münakaşaları sosyolojinin tarihine karışıyor. Psikolog J. Piaget «Fert mi evvel, cemiyet mi?» dâvasını «Tavuk mu yumurtadan çıktı, yumurta mı tavuktan?» münakaşasına benzetir. Sosyoloji bakımından olduğu kadar psikoloji bakımından da münasebet, fertle cemiyet değil, şahsiyetle cemiyet arasındadır. Bugünkü psikoloji, şahsiyetin, fertler arasındaki içtimai temaslarla ve cemiyetin mutlak tesirlerile teşekkül ettiği neticesine vardığı için, büyük dâvamız hesabına şu hükmü vermekten çekinmiyeceğiz : Milliyet olmıyan yerde şahsiyet ve şahsiyet olmıyan yerde insan yoktur.

Peyami Safa

(1) Individualité — Felix Alcan Kitabevi

İRAN TÜRKLERİ

Yazan : SAN'AN

«Çınaraltı» degisinin 36 ncı sayısında «İran Türkleri» adlı risale hakkında sayın muharrir Atsız tarafından bir yazı neşredilerek risalenin mündericatı tahlil edildikten sonra bazı noktaların izahı istenmiştir. Sayın muharririn sorularına cevap vermeden önce arzedeyim ki, makale muharririnin de kaydettiği veçhile İran Türkleri meselesi Türkiyede en az işlenmiş bir konu ve maalesef en az tanınmış bir Türk kütlesidir. Bu Türk halkının tanıtırılması maksadile neşredilen küçük «İran Türkleri» risalesinin uyandırmış olduğu ilgiden dolayı bahtiyarlık duyarım. Bin yıldan fazla bir zamandanberi metrûk ve mühmel kalan bu öz kardeşlerin —geç te olsa— tanınması ulusal bilgi bakımından bir borçtur.

Kitapta adı geçen (Yasaman Kuday) sülâlesine gelince: Bu sülâlenin Türk ve yabancı tarihlerde (Saman) veyahut bazan da (Şaman) şekillerinde kaydedilmesi yanlıştır. ı Fars kaynakları «Samaniler devresi» iye tavsif etmek istediği bu hanedan hakda şu izahatı vermektedir: «Bu hanedaı babası Belh şehri eşrafından Yasaman uda'dır. Abbasi halifelerinden Memun zamanında parlamışlar. Fergane, Semerkand, şkar, Herat ve Buharada saltanat sürmüşdir [Tarihi Edebiyatı İran sahife 30. 1316 emsi. Doktor Rızazade Şafak.]. Buhara hri bunların zamanında ilim merkezi olğu gibi Semerkand şehri dahi medeni bir erkez olarak parlamıştı.» Bu muharrir, Yaoğullarının devresini tasvir eden ı-i Bell'emi) adlı bir tarihten bahseder istinadettiği bu eseri biz görmedik. Şunu kaydetmek lâzımdır ki kitap müellifi or Rıza Şafak mutaasıp bir Farsçıdır. ında daima Farslığı üstün göstermeve her şeyi Fars milletine atfetmeğe yaldir. Buna rağmen (Samani) dediği ilenin menşeinin Türkistan Türklerinden man Kuday) oğullarından olduğunu ve arın inkişaf ve saltanat sahalarının da ar, Fergane, Herat, Semerkand olduğuitiraf etmekle ilme ve hakikate karşı f davranmıştır.

(Yasaman - Kuday - Kutay) tâbirinin i ise: (Yasaman) kanuncu, kanun bilkanuna riayetkâr anlamına gelir. (Kosözü de Altay - Aladağ şivesinde ı) demek olduğunu Verbitski eserinde mektedir. Bu itibarla Yasaman - Kuibinin Türkçe olduğu ve bu adı alan n de öz Türk yurdundan çıkmış olbu neslin katkısız Türk olduklarını delillerdir.

ı dini şarkta ilk evvelâ İrana yerleşmiş olduğundan orada Farslığın renk ve damgasını da alarak doğu ülkelerine yayılırken, İslâmlığı sonradan kabul eden Türkler Fars dilini bir (İslâmî dil) telâkki ettiklerinden bu dilin İslâm dini kadar revaç ve inkişafına hizmet etmişler. Bu hareket yalnız şark Türklerinde görülmüyor, garpta büyük bir devlet kuran Anadolu Türkleri dahi aynı zihniyetle çalışmışlardır. Edibleri Farsça şiir yazdıkları gibi, padişahlar arasında (Yavuz Sultan Selim gibi) dahi Farsça divan yazan Türk sultanları vardır. Bu uysallık neticesidir, ki Türkün olan birçok şeyler de Farslara izafe edilmiştir. Tarihimizi kendimiz araştırırsak bu hakikatleri ortaya çıkarabiliriz.

(Hatay) sözüne gelince: Sayın yazıcı sözlerile beni teyidediyor. Hemen arzedeyim ki sütunların darlığı tarihî izahat vermeğe mani olmuştur. Bundan başka da yabancı kaynaklar bugüne kadar birçok tarihî ve coğrafî hatalar yapmışlardır. Hâlâ Türkü Mogol, Mogolu da Türk gösteren yazılara raslamaktayız. Acaba Çini istilâ eden (Kıtay) kabilesi Mogol mu idi?! Bugün şurada burada rasladığımız (Hatay) ların şekil, dil ve âdet bakımından halis Türk olduklarını görüyoruz. Tebrizdeki kırk bin Hataylı bu sözlerimize canlı bir delildir. Binaenaleyh, rihin karıştırmış olduğu adlarla, Şah İs ilin kendini peygambere nispet vermesi niyetinin, ona (Hatâî) lâkabını takmasın mâni olacağı kanaatine varmak doğru olm sa gerektir. Peygambere kendilerini n ettiren nice şairler vardır ki Türk k adlarını taşıdıklarını biliyoruz. O cüml Seyyit Abbas Kalacı, Seyyit Ebu Talib lacı, Seyyit Ebülkasim İlhani ve ilh. Şah İsmailin de bu kabilden olmak ü tahteşşuur bir istekle (Hatâî) lâkabını ması pek mümkündür. Mamafih, tarih ranlık ve karışıktır. Bu mevzuun tarih tarafından tenviri çok faydalı olacaktır. ancak bugünkü realitelerden ve noksan olsa, elimizdeki delillerden netice çıkarıruz. Bu delillerden biri de Şah İsmailin olduğudur.

«İran Türkleri» adlı risalede adları çen kabile ve coğrafi adlar hakkında profesör Zeki Velidi Doğan'ın suallerine cevaben arzedeyim ki ben bizzat o ye gezip ve halklarile temas etmiş olduğ için başka kaynaklar göstermeğe lüzum medim. Kendi müşahedelerim ve bir de h üzerindeki tetkikatım kâfi vesikalardır.

SAN'AN

54

Öldürün beni !

—Prof. Dr. Sadi IRMAK'a—

Noldu çocuğuma, noldu eşime?
Bir günceğiz olsun güldürün beni!..
Konmadan kargalar birden leşime
Tanrı'nın aşkına öldürün beni!..

Çağladım, çağladım, akamadım, oy!..
Sağıma, soluma bakamadım, oy!..
Yandım, yakıldım da, yakamadım, oy!..
Tanrı'nın aşkına öldürün beni!..

Gülümün başına dünyalar darmış,
Komşumun bağını haydutlar sarmış!..
Hey dostlar! Ne kötü tâlihim varmış?
Tanrı'nın aşkına öldürün beni!..

Gün olur, benim de, ayrılır başım;
Dökülür bağrıma kanlı gözyaşım.
Hâlimden anlıyan dertli kandaşım!
Tanrı'nın aşkına öldürün beni!..

Çâre bul, Lokmanım, sen bu illete!..
Nasıl katlanayım ben bu zillete?..
Madem ki faydam yok vatan, millete
Tanrı'nın aşkına öldürün beni!..

Öcalim! Sana hep deli diyorlar,
«Kırılsın sazının teli!» diyorlar.
«Tutulmuş korkudan dili!» diyorlar.
Tanrı'nın aşkına öldürün beni!..

Cemal Oğuz ÖCAL

Seçme Sözler

★ Vakit geçmiyor, biz geçiyoruz.
RONSARD

★ Dünyada muvaffak olmak için deli ɔi görünmeli fakat akıllıca hareket etmeıidir. MONTESQUIEU

★ Siyaset, milletleri servet ve refaha kavuşturmak sanatıdır.
BOSSUET

★ Bir insanın bir şeye kabiliyeti varsa ɔ inzivada, seciye sahibi ise o da cemiyette tekemmül eder. GOETHE

★ Saadet hulyada, hayat intizardadır.
V. HUGO

★ Saadetin sırrı sevdiğimiz işi zevkle yapmaktadır. J. CLARETIE

★ Bayağı insanların ruhunu kaplıyan en büyük hırs, para hırsıdır. SPİNOZA

★ İyi bir isim bırakmış olanlar tamaen ölmüş sayılamazlar. L. BARTHOU

★ Cenabı Hak daima kuvvetli ordulaın yardımcısıdır. TURENNE

★ Eşitlik (müsavat) olmıyan yerde adalet te olmaz. GUSTAV LEBON

★ Ruha neşe ve heyecan veren iştir.
SHELLEY

★ İnsanın kurdu yine insandır.
HOPS

★ Saadet bile haris adamı tatmin edeBISMARK

★ Hür insan esir olabilir, fakat köle amaz. AMIOT

★ Dünyayı yöneten (idare eden) hayalNAPOLEON

★ İnsan ne kadar çok söylerse o kaaz düşünür. MONTESQUIEU

★ Hakikatin en acaip tarafı arandığı an bulunamamasıdır.
REMY DE GOURMONT

★ Her dâhinin bir tahtası eksiktir.
SENEQUE

★ Çalışmak insanı can sıkıntısından, ktan ve fena âdetlerden korur.
VOLTAIRE

★ Bilmiyorum! diyen adam aldanmadıdan emin olabilir. M. MAETERLINCK

★ Tembelliğe bir nevi intihar denebilir.
CHESTERFIELD

★ Kaçmak! Aşka karşı kullanılacak ye silâh budur. NAPOLEON

Yazan : Hüseyin Namık ORKUN

Asyada Türk Birliğini kurmağa muvaffak olan Bagatur Tanhunun eserini Avrupada da Attila başarmıştır.

Attila Hunların Avrupaya yerleşmesinden sonra Avrupada dünyaya gelmiş, 433-34 yıllarında amcasının ölümü üzerine kardeşi Bleda ile beraber Hun tahtına çıkmıştı. Onun büyük bir ideali vardı: Roma İmparatorluğuna mukabil Avrupada muazzam bir Türk İmparatorluğu kurmak.. Bu gayesine erişebilmek için Hunlarla birlikte gelmiyerek doğuda kalan kavimleri de kendi hâkimiyeti altına almak ve hükümdarlığı Türk kanından olanlarla takviye etmek icabederdi. Doğuda kalmış Türklerin en mühimleri Ağaçeriler idi. Attilâ, Bizanslıların Ağaçerileri kendi taraflarına çekmeğe çalıştığını duyunca Hun orduları bu tarafa hareket etmiş, Ağaçerileri itaat altına aldıktan sonra Avrupa Rusyasını tamamile istilâ etmiş, hattâ Baltık sahillerine kadar akınlar yapmıştı. Artık şarktan gelebilecek bir tehlike yoktu. Buralardaki Türkler ve gayrı Türkler hep itaat altına alınmıştı.

Şimdi büyük gayeye erişebilmek için cenuptan gelebilecek tehlikeyi bertaraf etmek lâzımdı. 442 de Hun orduları Bizans üzerine hücum etmiş, Belgrad zaptedilmiş, Sofya Türk ordusunun istilâsına uğramış, Karadeniz sahillerinden Adriatik kıyılarına kadar bir çok Bizans şehri Hunların eline geçmişti. Türkler istilâlarında devam ediyorlar, önlerine çıkan Bizans ordularını mağlûp eyliyorlardı. Nihayet Bizans ta sulha talip olmağa mecbur olmuş, harb tazminatı olmak üzere 6000, senelik vergi olarak 2100 altın verilmek şartile sulh aktedilmişti.

Şarktan ve cenuptan gelebilecek tehlike de ortadan kalkmıştı. Bundan sonra Attila şimalden gelebilecek tehlikeyi de ortadan kaldırmış ve artık Roma imparatorluğu ile başbaşa kalmıştı. Onun asıl gayesi de bu imparatorluğu yıkmak ve bunun yerine muazzam bir Türk imparatorluğu kurmaktı. Şimdiye kadar yaptığı harbler hep bu gayenin tahakkuku içindi. 451 yılında yarım milyonluk Hun ordusu Roma imparatorluğuna tabi olan Galiaya yani şimdiki Fransaya karşı hareket etmişti. Bu muazzam ordunun önünde bir çok şehir, kasaba ve köy halkı kaçmakta, bir kısmı şimalde sahillere gidip Hun ordusu yaklaşınca kayıklarla uzaklaşmağa hazırlanmakta, bir kısmı da ormanlara iltica etmekte idi. O zamanları Paris şehri Lutetia adlı küçük bir kasaba ıdı. Attilanın müthiş ordusunun Galiaya girdiğini duyan kasaba halkı telâşa düşmüş, herkes eşyasını hazırlamağa başlamıştı. Halbuki telâş beyhude idi. Attilâ gibi koca bir kıtayı fethetmek isteyen büyük bir kahraman böyle küçük bir kasabaya uğramağa tenezzül eder mi idi?. Nitekim öyle de oldu. Hun ordusu buraya uğramadan yoluna devam etti. Nihayet Roma ordusu ile Şalonda karşılaştı. Bir milyon insanın harbettiği muazzam bir muharebe oldu. Her iki tarafın zayiatı pek çoktu. Ertesi günü bu zayiat yüzünden hiç bir taraf hücum etmek istememiş, daima karşı tarafın hücumuna karşı müdafaaya hazırlanmış, günlerce bu suretle bekledikten sonra Hun ordusu yurduna dönmüştü. Attila mağlûp olmamıştı; fakat hıncını alamamıştı. Binaenaleyh ertesi sene Hun orduları doğrudan doğruya Roma üzerine yürümüştü. Galiayı müdafaa eden Roma bu sefer kendi kendini müdafaa edemiyordu. Yine şehirler, kasabalar ve köyler Attilanın korkusundan boşalıyor, herkes sahillere kaçışıyordu. Concordia, Padua ve sair şehirlerin halkı sahillerde korku içinde buiunurken Papa da Attilanın ayağına gidiyor ve ondan merhamet dileniyordu. Türk karakteri âcize acımak ve ona yardım etmektir. Attila da böyle yaptı. Ayağına kadar gelen Papaya hürmet etti ve sulh yaparak geri döndü. Bu sefer neticesindedir ki sahile kaçan halk sonra memleketlerine dönmemişler, bu suretle Venedik şehri teessüs etmiştir.

Attilanın ölümü feci oldu. Onu başka bir vesile ile anlatacağım.

Attila dünyanın âlâyişine aldırış etmiyen bir adamdı. Bizans sefaret heyetine mükellef bir ziyafet verdiği vakit herkes altın ve gümüş tabaktan yemek yerken Attila tahta tabaktan yiyordu. Maiyeti halkının üstlerinde altın ve gümüş tezyinat olduğu halde Attilanın üstünde sade bir elbise bulunuyordu.

Attila kısa boylu, geniş omuzlu, büyük başlı, asabi, kara gözlü ve esmer bir adamdı. Ne yazık ki onun bu büyük eserini oğulları idame edemediler.

Hüseyin Namık ORKUN

Musiki ve Raks

Yazan :
Nuriman KARADAĞ

Bizim milletimizin havaları ne kadar ruhu okşayıcı şeylerdir. Meselâ: zeybek çok hoş olmakla beraber çok şeyler ifade ediyor. Ben bu ifadeyi şöyle tasvir ediyorum : Göğsünü ileriye gererek, ellerini yukarı kaldırarak, dizlerini yere vurarak kalkışları bir erkeklik, mertlik ifade ediyor, kılıç kalkan oyunları tam bir savaşçı ruhu, cesur, vakur, düşmana karşı bir aslan heybeti veriyor. Seyir esnasında kalbleri heyecanla titretiyor. O esnadaki düşünceler kâh ağlatıyor, kâh kahkaha ile güldürüyor, bunu seyreden her Türkün göğsü kabararak kendine karşı bir inanç ve imanla, bu oyunlar bizim tam şemamız olacaktır diye içinden gelen gayyur duygu ile el çırparak o anda kendini teskin edebiliyor.

Türkistanın oyun, şarkı ve çalgılarını tetkik edersek bu Türk vatanının bunca senedenberi esarette olmakla beraber hiç bir tesir altında kalmaksızın daima kendi ruhlarını böylece terbiye ederek gelişleri hayreti mucip olur. Meselâ: Bugün oynadıkları, çaldıkları ve söyledikleri «senem» her halde bir hayatı yahut bir sevgiyi tasvir etmektedir. Şarkısı şöyle başlıyor :

Yar derdi yaman deydu
Yar kadrini bilmeydu
Yar kadrini bilgende
O yerlerde turmaydu

Bunu söyledikleri zaman kız ile erkek ellerini birbirine karşı açarak yaklaşıyor. Sonra geri dönerek bir devir yapıyor. Böylelikle dört defa yaklaşıp ayrılarak bir kavisten sonra oyuna nihayet veriyorlar. Buradan öğrendiğimize göre erkeğin kadına karşı hürmetkârane gir tavırla tabi olduğu sezilmektedir. Bu senem oyununu müteakip «Dost balacan» nağmelerile başlıyan çevik, kıvrak ve daha seri olan bir oyun vardır. Kızla erkek :

Dost balacan, balacan
Köyüşkenyarga

Diyerek birbirlerine karşı coştuklarını ifade ediyorlar.

Bu senem oyunu Türkistanda Şamanizm devrinden beri şehir ve köylerde bugüne kadar aynı şekilde devam etmektedir. Şöyle ki düğün şehirde ise ev sahiplerinden iki yaşlı hanım oynayarak merasimi açıyor. Köylerde ise ev sahibi bay ile bayanın bu usulü oynayarak meclisi açmasile başlanır. Ondan sonra gelen misafirlerden genç ihtiyar arzu edenler kalkıp oynarlar. En sonda on iki makamın nakaratı olan «Sırılma» oyunu ile eğlenceye nihayet verilir.

Her oyunun yürüyüşünde, el kaldırmasında kendine mahsus zarif bir mâna vardır. Meselâ «sırılma» oyunu başlangıçta serbest bir kaç adım attıktan sonra, erkek kızı takibederek kıvrak bir kavis yaparak döner; ortada yerinde durarak birbirine sual cevap gibi bir takım karşılıklı figürler yaparlar. Şarkısız yalnız çalgı ile oynanır. Buna benzeyen binlerce oyun, şarkı ve havalarımız vardır..

Çok teessüf olunur ki, islâmi ananelerimiz bu gibi bedii kabiliyetlerimizin inkişafına yardım etmemiştir.

Nuriman KARADAĞ

Garba diyorum ki...

Ne zaman aşıp geçse Tunayı coşan duygum,
Her adımda tarihi gururla yaşıyorum :

Zafer tattırmak için Attilâ ordusuna
Sen su içirmedin mi, söylesene ey Tuna!..

Söyle Tuna, nasıldı o geçiş: toz, dumanla;
Hulyam kanatlanıyor, duyduğum heyecanla...

Bir alev esmiş gibi; Avrupa şaşkın, korkak
Türk geliyor Asyadan, deniz gibi taşarak!.

Yarılıyor ufuklar; zafer ulaşsın diye,
Dudaklar sürünüyor binlerce üzengiye...

Daha var mı? diyerek göklere haykırıyor,
O sonsuzluk denilen zinciri Türk kırıyor!

... Dönüyorum yurduma içimde ayni erlik,
Kalbim duracak lâkin; o nasıl «Seferberlik!.»

Yalvarıp hepsi o gün, öpüyorken yolumu,
Mezat yeri yapmışlar sonra Anadolumu!..

Bu yurt göçer de onlar sağ kalırmışlar sanki!
Ve o coşuşla bugün ben, Garba diyorum ki:

Bir gün, ki çok yakındır, kafana vura vura
Anlatacağım sana Türkü, şaşkın Avrupa!..

Günlük, güneşlik bir yer hayalimin doğduğu
Ve sen, benim gelecek günlerimin çocuğu!

Bir gün önünde yine kâinatı eğiltir:
«Öcümü yaşamıyan nesil, benden değildir»

Dündar AKÜNAL

MİLLİYETÇİ TÜRKLER

BURSA KALE KAPISI

Yazan : Rıza YALGIN

Osman Bey 1314 milâdi yılı Bursayı muhasara ettiği çağda Bursa surları Bursa çevresindeki bütün Tekfur kalelerinden daha kuvvetli ve müdafaası daha güç bir durum arzediyordu.

Bursa varoşuna sığınmış Bizans ordusu da kalenin kudretiyle mütenasip şekilde seçme askerlerden mürekkep olduğu tarihî kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Bursa muhasarası için Osman Beyin emrile Pınarbaşı ve dağ semtlerinde yeniden yapılan surlar üzerine yeğeni Aktimur ve kölesi Balabancık'ın memur olduğu sırada Bursa surları senelerce Türk yiğitlerinin hamlelerile delik, deşik edildiği de malûmdur.

On bir yıldan biraz fazla süren bu ehemmiyetli muhasara sonunda Bursa kalesi Osmanlıların eline geçmiş, surların harabolan kesimleri bundan sonra Orhan Bey tarafından yeniden tamir edilmiş ve hatta bu tamir esnasında harbolmağa mahkûm birçok Bizans kitabeleriyle resimli kabartmaları, duvarlara yerleştirilerek bu eserler açık bir müze durumuyla zamanımıza kadar korunmuştur.

Bizanslılar zamanında Bursa kalesinin dört büyük kapısı vardı. Bu kapıların ikisi Pınarbaşı (cenupta) biri şarkta ve biri de kalenin garp tarafındaydı.

Kalenin cenup kapıları Keşiş (Uludağ) deki metohlara, mesire ve tiyatro gibi din ve eğlence yerlerine çıkardı. Şark kapısının o zamanki adını bilmiyoruz, belki bu kapıya Kabadokye hut İznik kapısı derlerdi. Yalnız kanın garbındaki kapının İstanbul kası olarak kullanıldığı muhakkaktır. Evliya Çelebi bu kapıyı Filadar kasine mahreç olarak göstermektedir.) o zamandanberi Bursa'nın en büyük kale kapısı hiç şüphesiz şark kapısı olması lâzım gelir. Çünkü şark kapısı Anadolu'nun en eski yollarına doğru açılmıştı. Bu kapı aynı zamanda; (500) metre ilerisinde ve tam methali üstündeki kubbesi gümüşlü mabet ile kıral sarayına da çok yakın bulunması itibarile bir kat daha ehemmiyet kazanmıştı.

Türk tarihlerinde bu kapıya Çıra pazarı kapısı, Balık pazarı kapısı, Gümüşlü imaret kapısı, Gümüşlü kümbet kapısı, Manastır kapısı; Cihangir kapısı, Hisar kapısı ve bunların hepsinden daha şümullü olarak Kale kapısı adları verilmiştir.

Vali Reşit paşa tarafından yıktırılan kale kapısı

Mevzuumuzun belkemiğini teşkil eden bu kapı; Orhan'ın tamirlerinden sonra Çelebi Mehmet'in fitret günlerinde Karamanlılar tarafından fazlaca zorlanmış, cesur ve değerli kumandan ve âlim İvas Paşa'nın gayretlerile harabolmuş fakat düşmemişti.

Karaman gailesinden sonra Çelebi Mehmet'in emirlerile yeniden tamir görmüş ve üzerine bir de kitabe konmuştur.

Bursa müzesinin 223 numarasında kayıtlı olan bu Arapça kitabenin Türkcesi şudur.

«Bu kapının yenilenmesini Bayezit Hanın oğlu Sultan Mehmet Han emreylemiştir.»

28 sene önce sağlam olarak yerinde duran bu güzel eserin bugün yerinde yeller esiyor. Vali Reşit Paşa Bursa'da cadde açar ve memlekete umranlık verirken bu eski eseri maalesef muhafaza etmemiş, kapıyı yıktırmış ve kitabesini müzeye göndermiştir (*). Hüdavendigâr salnamesinin 1324 tarihli nüshasında bu kapının 1322 tarihinde yıkılmış olduğu mukayyet ise de kitabesi 1320 de müzeye girdiğine ve Bursa gazetesinin de aynı tarihte bundan bahsetmesine nazaran sâlnamedeki bu kaydın yanlış olması icabeder.

O zaman Bursa'da çıkan «Bursa» gazetesi (**) Kale kapısının yıkıldığı tarihten 44 gün sonra «Teşebbüsat-ı Umraniye» başlığı altında yazdığı bir makalede bu yıkmaları mükemmel bir surette alkışlamaktadır. Böyle tarihî bir tahribatı gazetenin ters görüşü insanın ne de olsa biraz canını sıkmaktadır.

Çok şükür bu Kale kapısının elimizde hiç olmazsa bir fotoğrafı var da bu vasıta ile olsun eski kapılardan bir tanesini tanıtmış oluyoruz.

Bundan sonra bu gibi gafletlere düşmemek için bütün yurt aydınlarının tetik bulunmasını istemek şüphesiz ki büyük bir yurt borcudur.

R. YALGIN

(*) 20 Teşrinisani 1320.

(**) 3 Kânunusani 1320.

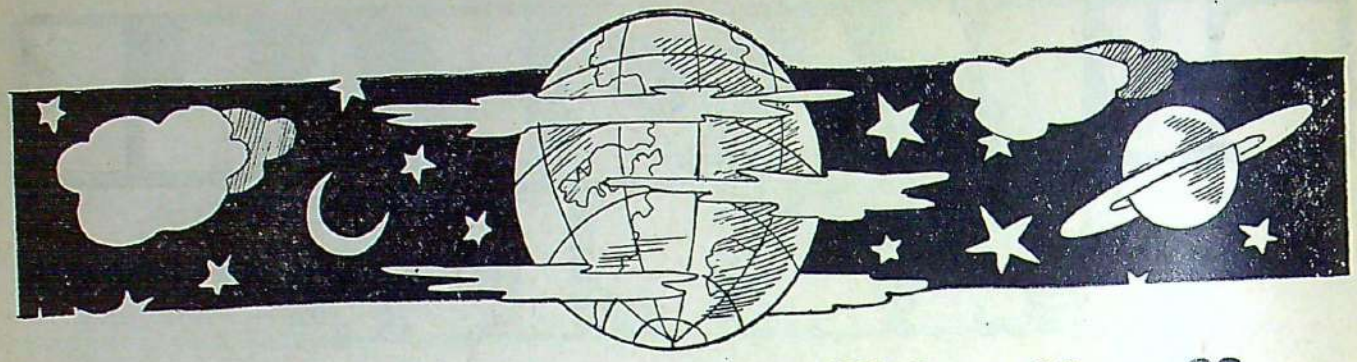

Zaman ve ölçüsü

Yazan : Emin Âli ÇAVLI

Zamanı tarif etmek ve ölçmek nasıl mümkün olabilir. Zaman, zihnimize hükümran mefhumların en mücerredi ve en küllisidir. Başlangıcı ve sonu olmıyan hudutsuz ve nihayetsiz bir surette zaruri bir idrak olarak dimağımızın bünyesini teşkil eder. Biz, cemiyet, hayat, ruh, madde gibi şeniyetleri silebiliriz. Yani öyle bir âlem tasavvur edebiliriz ki bunlardan tamamile âri olsun. Fakat bize tecelli eden kâinatı zamansız ve mekânsız düşünmek imkânı olamaz. Bu kadar zaruri ve mutlak olan, dimağımızın çerçevesini teşkil eden bu mefhumları tarif etmek de mümkün olamaz. Tarif etmek için daha küllî bir sınıfa o mefhumu nakletmek lâzımdır. Halbuki dimağımız zaman ve mekândan daha mücerret ve daha külli bir anlayışa malik değildir. Böylelikle bunları daha şamil bir sınıfa ithal imkânı olmadığından tarif zaruri bir surette durur. Bunları ancak deruni bir idrak ile duyabiliriz.

Zaman, umumiyetle hareket eden bir cisimle tarif edilmek istenir. Hareket eden bir cismin bir noktadan diğer bir noktaya vasıl olması için bir sürate malik olması lâzımdır. Mesafenin bu sürate nispeti bizde zaman mefhumunu doğurur. Dikkat edilecek olursa onu kendi cinsi ile tarif edemiyoruz. Kendi nevile de ölçemeyiz. Bir cismin tartısını söylemek için ölçüm kabul edilen bir ağırlığa nispet etmek lâzımdır. Muayyen bir zamanı ölçmek için bir miktar zaman parçası elimizde yoktur. Ancak, zamanı, hareket eden bir cismin süratine göre mukayese ederek idrak edebildiğimiz gibi ancak bu vasıta ile ölçebiliriz.

İnsanlar için en tabii bir hareket güneşin her sabah doğuşu ve zahiri olarak gök yüzünde hareketidir. Bu tarife zahiri kelimesini ilâve etmek lâzım. Çünkü en iptidai bilgilerimiz arasında arzın kendi etrafında bir kere dönüşüne bir gün diyoruz.

Güneşin doğuşu ve batışı altmış altı derece otuz üç dakika arz dairelerine kadar her gün vukua gelir. Fakat bu dairelerden kutuplara kadar mesafede güneşin hiç batmadığı veyahut hiç görünmediği günler olabilir. Bu sefer günü, güneşin doğusu ve batısı ile tarif etmek doğru olamaz. Çünkü kutup noktalarında altı ay bir müddet güneşin hiç batmadığı ufuk etrafında dolaştığı görülür. Bu vaziyette günü, güneşin ufukta bir devri tam yapması müddeti diye tarif etmek lâzımdır. Fakat gün tarifi böyle yapılmaz. Çünkü kutup civarlarında şimdiye kadar bir medeniyet hayatı tabiatile teessüs etmemiştir. Ve insanlar, güneşin doğup battığı mıntakalarında ilk cemiyet hayatlarını kurmuşlar ve el'an o surette yaşamakta bulunmuşlardır. Günden sonra, arz üzerinde en tabii hayat mevsimlere göre cereyan eder. Mevsimleri tesbit etmek ilk insanlarda en tabii ve zaruri bir hayat idi. Fakat bunlar ne arzın güneş etrafında bir kere devretmesinin bir yaz ve kış müddeti olmasını biliyorlar ve ne de gök yüzünde güneşin bir yıl içindeki zahiri hareketlerini müşahede ediyorlardı. Bu hareketi bugün bile tetkik etmek zor bir iştir. Fakat ay pek güzel görünüyordu. Her gece onun değişik manzaraları görülüyordu. İşte ay on iki aya göre böyle biçimini değiştirmesi bir yaza bir kışa takriben müsavi olduğu için on iki aya bir yıl denmişti.

Fakat ayın on iki değişimi de tamamile bir yaza ve kışa müsavi gelmiyordu. Her üç senede bir, yılı on üç ay yapmak ve mevsimleri o suretle hesaplamak mümkün oluyordu. Bu tedbir de tam bir çare değildi. Mevsimleri günü gününe ay biçimlerine uydurmak zor oluyordu. Ayın on iki kere şekil değiştirmesi 354,367 gündür. Halbuki arzın güneş çevresinde dönümü 365,242216 gündür. Bu müsavatsızlık zamanı ölçmek için daima müşkülât çıkartmıştır.

İlk önce güneşle yıl yapan eski Mısır'dır. Bunlar bir güneş yılının, üç yüz altmış beş gün olduğunu hesaplamışlar, ve takvimlerini bu suretle tâyin etmişlerdi. Her ayı otuz gün hesaplıyor, tıpkı Fransız ihtilâlinde olduğu gibi beş günü de ayrıca ilâve ediyorlardı. Fakat bir güneş yılı tam bu miktara müsavi değildir. Kesirleri de vardır Mısır heyetşinasları bu kesrin farkına varmışlardı. Fakat Mısır halkı hiç bir zaman bu kesri itibara almadı. Onun için eski Mısır bu güneş yılını bulmuş fakat tekâmül ettirip tamamile tesbit edememiştir.

Kesirleri hesaba katan ilk ıslahatçı Jül Sezar milâttan kırk dört yıl önce yani za- Mısır heyetşinasları bu usulü yapmışlardı Sezar milâddan kırk dört yıl önce yani zamanımızdan bin dokuz yüz seksen sekiz yıl evvel Romada öldürülmüştür. Ölümünden evvel bu takvim meselesile uğraşmış, Romanın karışık ay hesaplarını düzeltmişti. Mir yılı 365 gün altı saat olarak tesbit etti. Bu altı saat her dört sene sonunda hesaplanıyor, o vakit sene 366 gün oluyor, bu fazla günlü seneler de kebise unvanını alıyordu. İşte Roma takvimi dediğimiz, ve bizim de yakın vakitlere kadar Rumî takvim diye kullandığımız sistem budur.

Eğer bir güneş yılı tam bu müddete müsavi olsaydı bu sistem devam edip gidecekti. Fakat bir sene sıhhatle bu zamana uygun değildir. Hakikî seneden on bir dakika, on üç saniye farklıdır. Vuzuhla arzın hareketi hesaplanacak olursa bu saniye müd-

Maziden sesler...

Ardarda sıralanmış akıp giden alaylar,
Fırlatmış oklarını gerilen bütün yaylar,
Dengetmek için doğmuş bu yiğitler anadan...

Hâlâ nal seslerinin aksi sadası gelir,
Hâlâ maziye bakan başlar birden eğilir,
Geçiyor sanki gene Türk atları Tunadan...

Yusuf Ziya UĞUR

detini de kesirlere ayırmak mümkündür.

Küçük devirler için bu dakikalar ehemmiyetsiz bir kesir olarak görülür. Fakat milât gibi yirmi asır devreyi kaplıyan bir zaman içinde bu kesirler büyük mevki alır. İşte Papa Greguvar 1582 tarihinde bu kesirleri hesaplıyarak bir tashih icra etmiş, şark kilisesi ise bu tashihe kıymet ve ehemmiyet vermiyerek eski Roma sisteminde devam eylemiştir. Böylelikle iki takvim hasıl oldu. Biri Rumî takvim diğeri de Efrencî takvim. Papa Greguvar ıslahatı niçin kabul etmiş ve ne suretle hareket etmiştir? İsa'nın dirilmesi yortusu mart ayında ayın bedir haline gelmesi ile alâkadardı. Sene kesirlerinin hesaplanmaması bu bayram gününü müşkül bir vaziyete sokuyordu. Kendisine verilen lâyihada dört yüz sene zarfında yüz kebise yerine doksan yedi kebise yapılması bu suretle kesirlerin yedirilmesi bildiriliyordu İlmî olarak her yüz senesinin sonunda kebise yapılmıyacak yalnız dört yüzle taksim edilebilen seneler kebiseli olacaktı. Greguvar böylelikle takvimden on gün indirdi. 1700, 1800, 1900 senelerinde kebise yapılmadığı için şimdi iki takvim arasında on üç gün fark hasıl oldu.

İşte halkımız arasında küçük mart, büyük mart diye hâlâ söylenen söz bu tashih edilmiş ve edilmemiş iki takvimden başka bir şey değildir. Tashihi bilmiyenler iki tarihi karıştırmakta ve birbirinin yerinde kullanmaktadır. Bu hatâ resmî kitaplarımıza bile sirayet eylemiştir. Hükûmetimiz kanunen Greguvar takvimini kullanmağa karar verdiğinden bu ihmalin tekerrür etmemesi icabeder.

Zaman ölçülerinin biri de haftadır. Günümüzü, bayramlarımızı, tatillerimizi dinî merasimimizi tâyin eden bu taksim gayet tabii ve hattâ zaruri bir telâkkiye maruz kalmaktadır. Çünkü hayatımıza girmiş, hattâ akli bünyemize bile sirayet etmiştir. Halbuki bu taksim hiç bir riyazi, heyetî, hikemi ölçüye uygun değildir. Ne arzın, ne ayın, ne güneşin bu yedi gün içinde bir vazifesi vardır. Eski Yunanlı ve Romalı bu taksimi katiyen bilmiyordu. Hafta taksimi Yahudilerin dinî bir zaman ölçüsü idi. Hıristiyanlık intişar edince başlangıcı Yahudi mezhebi olan bu din hafta taksimini de kabul etti. Bu taksim Yahudilerin kendi malı değildir. Yahudiler Keldanilerden, Keldaniler de Sumerlerden almışlardı. Onlar, ay ve güneş ile beş seyyareyi mabut telâkki ediyorlar ve her birine bir gün tahsis eyliyorlardı. Bugün Avrupa lisanlarının bir çoğunda gün isimlerinin bu hâtırayı sakladıkları görülür.

Emin Âli ÇAVLI

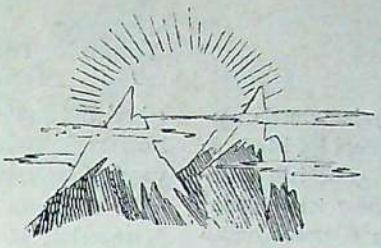

Lânet şairliğime

Durma güzel sevgili, okşa beni, sev beni,
Çoktanberidir ki ben bir gülüşe muhtacım..
Doğdum, doğalı sardı kızıl bir alev beni,
Nerde yeşil dileğim, nerde benim amacım...

Neyleyim, felek beni mahkûm etmiş gurbete,
Lânet onun sunduğu ağu dolu şerbete...

Ben bilirim, bu yolun yok ucu, yok bucağı,
Otuz beş bahar geçti, otuz beş kışa düştüm.
Terk edeli o dilber, o sevdalı kucağı,
Çekenler bilir ancak, ne zalim işe düştüm..

İnsana en mukaddes saadet, yüce dilek,
Sevgililer yanında, doğduğu yerde ölmek...

Yad el ancak gam çiler bir âşıkın içine,
Dört çevre gülşen olsa, istemem ben özge yer,
Bir taşını değişmem Mısıra, Hinde, Çine,
Tanrı Cenneti verse, ben derim ki Onu ver..

Bir cehennem olsa da bana özyurdum gerek,
Atılırım koynuna seveseve, gülerek..

Orda bir kaya olsam, yaslansa yâr gölgeme,
Onsuz burda şöhreti, şairliği nedem ben,
Annem beni doğarken kurban demiş Ülkeme,
Koyver beni güzel kız öz ilime gidem ben..

Lânet şairliğime, şiirime, hevesime,
Nerdesin ey sevgilim, ses ver benim sesime..

Ağın 17/3/942

Elmas-YILDIRIM

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

22 Haziran 1942, Sayı 40 s. 12

Zararlı neşriyat

Yazan : Nejdet SANÇAR

Türklüğün düşmanları yalnız sınırlarımızdışında değildir. Sınırlarımız içerisinde de ısanmıyacak kadar çok, yine irili ufak düşmanlarımız vardır. Sınır içi düşmanlarımız, çok kere, sınır dışı düşmanlarından ıha tehlikeli, daha korkunçtur. Çünkü sınır dışı düşmanlarımızı bildiğimiz halde, sınır içi düşmanlarımızın çoğunu tanımıyor ve ıyamıyoruz. Bilinmiyen düşmandan gecek tehlikenin büyüklüğünü ise, söylemeye lüzum yoktur.

Yurdumuzun sınırları içerisindeki düşmanlarımızın, suratlarına geçirdikleri master ne şekilde olursa olsun, Türklüğü hırmak, güçten düşürmek için kullandıksilâhlar çok defa aynıdır. Millî varlığıkasdeden bu hain silâhlardan biri de iyat» tır. Yalnız Türklüğün faydası uğkullanılması gerekli bir silâh olan t, sınır içi düşmanlarımızın elinde in kalbine sokulmak istenilen bir üm âleti olmaktadır.

Türklük düşmanlarının bu silâhı pek aca kullandıklarını, acı bir hakikat olak, kabul etmemiz gerekir. Çünkü, düşmanın kendi ustalığından başka, bizzat sita aldatıcı ve göz boyayıcıdır. Bu silâh, bir şiirin bilhassa genç gönülleri avşekline bürünüyor. Bazan, nesir kılıda, bir hikâye olarak gözüküyor. Bazı büyüyüp romanlaşıyor. Bir batı şaheen (!) Türkçemize çevrilmiş olabiliyor. le halinde gazetelerde, fikir (!) elbisebürünmüş olarak dergilerde boy göster. Hasılı türlü türlü şekillerde görülür. Bu türlü şekilli ve fakat aynı öldürücü silâhın asıl hedefi ise gençliktir. Çünbu silâhı kullanan düşman eller, bir ceiyet içerisinde gençliğin ne derece telkin e müstait olduğunu biliyorlar.

Milliyet düşmanlarının bu gibi zırhlı aldatıcı silâhlarından korunmak için biçare, onların telkin tesirlerini giderek veya hiç değilse azaltacak, karşılık sinlar bulmak ve kullanmaktır. «Zararlı şriyat» silâhına karşı hayırlı neşriyat sını kullanmak gerektir. Milliyetçilik düşlarının asıl hedefi, gençliği zehirlemek duğuna göre milliyetçilerin ilk gayretleri gençliği pusatlandırmak olmak lâzım. O halde yıkıcı silâh olan neşriyata karşı, dilik, iki koruyucu silâhımız vardır: Biri liyetçi neşriyat, diğeriyse, Türklüğün yamilliyetçiliğin düşmanlarını tanımak ve maktır.

Türk gençlerine millî şuur verici Türkneşriyat ne kadar lüzumlu ise, milliyetisinsi sinsi kasdederek ters cereyanlarla dağıtmağa uğraşan soysuzların hakiki çehrelerini tanımak ta o derece faydalıdır. Bu suretle Türk çocuğu birincileri okumayı ve okutmayı, ikincileri ise okumamayı ve şayet okuduysa mahiyetini bilerek okumayı öğrenecektir ki bu şekilde kazanç iki olacaktır.

Yurdumuzda milliyetçi neşriyat son yıllarda hayli artmış durumdadır. Bunu daha ileri götürmek eli kalem tutan her milliyetçi Türkün vazifesidir. Fakat bütün Türk milliyetçilerine düşen diğer bir vazife de milliyetçilik düşmanlarını tanımak ve tanıtmaktır. Bu hususta Türk gençlerine büyük bir uyanıklıkla Türklüklerini ve milliyetçi duygularını korumak büyük işi düşmektedir.

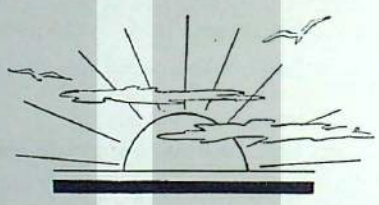

Gül

Gurubun rengini içmiş kanarak
Titriyor dalında ateşten bir gül,
Eski bir aşkını şimdi anarak
Hazin bir besteyle ağlıyor bülbül.

Bülbülün derdine üzüldü de gül
Titreyerek boynu yana büküldü,
Çıktı tepeye ay, dedi, «biraz gül»,
Sonra halka halka suya döküldü.

Faruk ORAY

Bunu yurt borcu olarak bilmeli ve bunda çok titiz davranmalıdırlar. Onları, tanıyan ve bilen milliyetçi büyüklere sormalı ve bu hain adları kafalarına pek sağlamca yerleştirmelidirler. Fakat bu kâfi değildir. Çünkü onları tanımış olan bir Türk genci, bununla yalnız kendisini düşmanından koruyacak hale gelmiş demektir. Bir Türk ise soyunun bütün fertlerini düşünmekle vazifeli olduğundan, bunları tanıdıklarına tanıtmaya çalışmalıdırlar.

Milliyetçi Türk gençleri sınırlarımız içerisindeki akreplerin ve yılanların pek sinsice akıttıkları zehirlere karşı milliyet panzehiri içmiş olarak çelik kadar kuvvetli bulunmalıdırlar. Okudukları her yazıyı, mutlaka milliyetçilik süzgecinden geçirmelidirler. Millî günlerin veya zaferlerin yıldönümlerinde milliyet düşmanlarının yazdıkları, güya millî (!) yazılara bakıp ta milliyetçilik ve Türklük düşmanlarına katiyen inanmamalıdırlar.

Milliyetçi Türk gençleri, biri batıp diğeri çıkan, içi ve dışı acaip resim, karikatür ve yazılarla dolu olan bir takım dergilerdeki bizim Türk ruhlarımızı okşamıyacak seslere asla kulak vermemelidirler. Aile fikrini hicveden, insanları da —hayvanlar gibi— yalnız cinsî hayatın yaratıkları şeklinde gösteren, savaş aleyhtarlığı fikrini telkin ederek cemiyetimizi uyuşturup gevşetmeğe uğraşan tercümelerin kapaklarındaki şaheser (!) sözlerine ve hattâ kitapların kaplarında yazılı olan bazı meşhur adlara da kanmamalıdırlar ve unutmamalıdırlar ki aileyi değil zinayı, savaşı değil barışı, milliyetçiliği değil beşeriyetçiliği telkin eden eserlerin okunmasının ve milletçe benimsenmesinin sonu, cemiyetçe yıkılmaktır.

Türk gençleri milliyetçileri şahsi menfaatler arkasında koşan âdi madrabazlar şeklinde gösteren makaleler veya hikâyeler okurlar; degilerde, gazetelerde veya anketlere verilen karşılıklarda Türkün ölü veya yaşıyan büyüklerine çatan, yahut ta çatmaktan çekinerek onları sinsi sinsi iğneliyen yazılara raslarlarsa, böyle yazıların altındaki veya üstündeki imzalara hemen parmaklarını basmalıdırlar. Türklüğe ait en küçük bir mesele üzerinde menfi bir hüküm bulunduğunu görürlerse bu gibi yazılarda mâna ve maksat aramalıdırlar. Türk gençliğinin ancak bu suretle, tepeden tırnağa kadar uyanık bulunuşudur ki, Türklüğümüzü yıkmak ve benliğimizi bitirmek istiyenlerin, milletimizin kalbine saplamak istedikleri neşriyat hançerinin tehlikesini önliyebilr.

Yurdumuzun bir parçasını elimizden alarak orayı devletine ekliyen veya topraklarımızda gözü olan bir millet bizim nasıl büyük bir düşmanımızsa, Türkçülüğümüzü ve milliyetçiliğimizi içeriden baltalamak istiyenler daha çok düşmanımızdırlar. Bizi dışardan yıkmak istiyen düşmandan ne şekilde nefret ederek ve kin besliyerek korunmak mecburiyeti varsa yurdumuzu ve milletimizi içeriden kemiren ve yıkmaya uğraşan insanlardan aynı suretle ve belki daha ihtimamla korunmak zorundayız. Bu, bizim yaşamak hakkımız ve vazifemizdir.

Nejdet SANÇAR

Tefrika No. 8

Yazan : **Yusuf Ziya ORTAÇ**

O, gözlerini, sesini, içindeki dünyaya çevirmiş, maddesini ruh ateşinde eriterek kendi kendinden uzaklaşıyor..

— Anneciğim...

Ne var? dese, susacağım!.. İstiyorum ki, içindeki cümleleri onun dudakları tamamlasın..

Hayır.. Bu dudaklar, yalnız göklerle konuşuyor!

Yüzüne dikkatle bakıyorum: Namaz bezinin altından dökülmüş perçeminde bir tel beyaz yok. Soluk, fildişi alnında, kumral, uzun kaşlar var. Bembeyaz ve sımsıkı dişleri, çizgisiz yüzile, annem ne kadar genç...

Anlıyorum: O, asıl, babamla beraber ölen bu gençliğin matemini tutuyor!

Yanına diz çöküp boynuna sarılıyorum.

Meğer, ikimizin de ağlamağa ne kadar ihtiyacımız varmış...

***

Sofraya, tekrar eski esvaplarımın nde indim. Annem, beni kollarım- ı çeken o yabancı ceketten, paçalarımdan sürükleyen o yabancı pan- ndan kurtulmuş görünce, çocuklaşmış bir sevinçle :

— Vallahi bunlar sana daha çok ışıyor Nihat, dedi..

— Elbet anne, dedim, hepsi ribirine uygun: Eski iskarpin, eski nlek, eski boyunbağı ve eski el- el.. Bütün bu kadar eskilik içinde yeni pantalon, yeni yelek, yeni ce- t, bana benliğimi kaybettiriyor, ta, bayramda başkaları tarafından dirilmiş öksüzler gibi, kendi kenmin olmaktan çıkıyorum.. Varsın sun.. Bir ayakkabı, bir kıravat alınya kadar.. Acelem ne?..

Bir kahkaha atıyorum :

— Güvey girmiyorum a!..

Yemeği, ana oğul neşeli yedik. Dikkat ettim: Sofradan kalkınca, elinde sahanlarla, tabaklarla mutfağa değil, doğru odasına gitti..

Öğle namazına mı acaba?..

Yukarı çıkarken baktım, seccadenin üstünde yok.. Köşede, yeşil, selvi sandığın önünde, arkası kapıya dönük, diz çökmüş..

Sahanlıktaki üçüncü tahta, üzerine basanları, uzun bir gıcırtı ile daima haber verir. Bu sefer, atlayıp geçmiyorum.

Annem, bu tahta gıcırtısına sesleniyor :

— Nihat, bir dakika dur oğlum..

Yüzünde, babamın ölümünden beri görmediğim o anne gülüşile bana geliyordu :

— İskarpinlerin, boyunbağın bu kadar eskidi de niçin söylemezsin a çocuk.. Haydi, ne lâzımsa git al!

Onun avucundan benim avucuma, şakırdıyarak mecidiyeler aktı..

Kaybolan annemi bulmuştum.

6 Ağustos, 1913

Akşamları, Nuruosmaniyedeki İkbal kıraathanesinde toplanıyoruz. Burada, edebiyatın üç nesli birleşiyor: Nargile içen aruzdan bilârdo oynıyan heceye kadar..

Her gencin elini, iki avucu içinde hapsederek :

— Hezret.. Hezret..

Diye konuşan Mahir Şadi Efendi, sürmeli gözleri, Hacıyağı kokan sakalı ve şalvarlaşmış pantalonile, Muallim Naci mektebinin son şairi..

A. Şemsettin, elinde ıstaka, yeşil masa üstünde, fildişi yuvarlakları tokuşturmakla meşgul. Bunu, pek şık hareketlerle yapıyor: Uzun değneği, arkasına götürdüğü iki elile tutarak, girift kolpolarla, dikine vuruşlarla yan yatışlarla...

Bu oyun, bana o kadar güç görünüyor ki:

— Oynamaz mısınız?

Diye sordukları zaman, yarı şaka ile cevap verdim:

— Hayır.. İngilizceye çalışıyorum!

Güneş, minarelerin arkasına doğru çekilirken, parkın yolunu tutuyoruz.

A. Şemsettinin sevgilisi her akşam orada : Eteklerinin daracık çenberi içinde seke seke yürüyen bu hoppa kızı ben de tanıyorum şimdi. Kısa peçesinin altında, beyaz, gergin bir kuğu boynu ile ışıl ışıl gözleri var.

Büyük ağaçların altında, kolkola, gazinoya doğru gidiyoruz.

Artık, parkın gözleri benim üstümde de duruyor.

Peçeyle fes, burada, böyle bakışa bakışa dost oluyorlar.

Yapraklarından yeşil bir güneş süzülen bu ihtiyar çınarların altında, acaba ben de bir gün..

Hayır!.. Kanlıcadaki muamma güzeli bu bahçeler dolusu çarşaflar içinde beyhude arıyorum.

O şimdi, yalının yosunlu rıhtımında, siyah menevişli kıyı sularına dalmış, belki de beni düşünüyordur.

İçimdeki ben, onu aldatmıyacağına yemin ediyor.

Uzaktan deniz göründü.

Boğaza giden vapurlara hasretle bakıyorum.

***

Akşam, ben kapıyı çalarken, imam

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

efendi, yatsıyı kıldırmağa gidiyordu. Annemin, beni beklemiyen ayak seslerinden anladım: yine sinirleri üstünde.. Alnındaki çatkı da buna işarettir. Arkasından yetişiyorum: gözlerinin akı kızarmış. Şakaklarında limon kabukları var.

— Başın mı tuttu anne?..

Çocukluğumdanberi bilirim: annemin böyle zaman zaman başı tutar.

— Bir şeye mi sıkıldın yoksa?..

Çünkü, eskiden, sivri sakallı, melon şapkalı ve siyah makferlenli, bir Rum doktor: sinirden, demişti.

Baktım, annemin çenesi, bir çocuk ağlamasile buruşuyor.

Ufacık vücudünu, sağ kolumla kuşayıp göğsüme çekiyorum:

— Anneciğim.. Canım anneciğim.. Nen var, ne oldu sana?..

Kerevetin ucuna oturuyoruz. Sesi, hıçkırıklarla kesile kesile anlatıyor :

— Hasibe teyze...

— Evet?.. Hasibe teyze?..

— Ba...bana...

Yarım kelimeler, parça parça cümlelerden anlıyorum ki, Hasibe teyze anneme koca bulmuş: mütekait bir miralay!

Annemin ağzında facialaşan bu vakaya ben biraz şaka karıştırmak istedim:

— İlâhi anne, dedim, ne var bunda alnına çatkılar vuracak?.. Hasibe teyze sade bana kız bulacak değil a!..

Fakat bu otuz yedi yaşında genç bu teklif karşısında, babamın kendisini ne kadar erken bırakıp gittiğini ilk defa anlamıştı.

Onun göz yaşlarını, ancak yıllar dindirebilecektir!

11 Ağustos, 1913

İki gündür, körfez sularının yeşil deniz altı âlemini yalnız seyrediyorum: Şehnaz yok!

Yengemin kafa tasındaki şeytan, annemle beni büsbütün elde etmek için bu oyunu hazırlamış: ona huzurunu vererek, benim huzurumu alarak..

Mehru, şöyle anlatıyor:

— Sarıyere gitti, dayımın köşküne.. Orası daha canlıdır şimdi: Hünkâr suyu, Çırçır...

Sonra, dudağının iki ucunda titreyen belli belirsiz bir gülümsemeyle ilâve ediyor :

— Kuzenleri de var.. Eğlensin biraz!

Sesimi çıkarmıyorum. O, cevabımı, gözlerile yüzümde arıyor.

O oyunda herkesin bir rolü var. Karanfil kalfanın bile.. Siyah bebekleri, yüzünün gecesinde kaybolmuş bembeyaz gözlerle yüzüme bakarak :

— Hiç gitmek istemedi, diyor...

Yerden birkaç taş alıp durgun suyun üstünde sektirmeğe başlıyoruz.

Bu akşam, Ziya Refik beye davetliyiz.

— Arkası var

Boğaz türküsü

Ürpermededir sanki sular, gizlice hazdan!
Aç göğsünü aç! esmede yaz işte Boğazdan!

Bir mavi gözün işvesi var
Gür sularında.
İnsanlarının gam ne arar
Duygularında!
Mehtabı sayıklar kıyılar
Uykularında.

Rüzgâr bile bıkmaz ona her dilde niyazdan
Aç göğsünü aç! esmede yaz işte Boğazdan!

Öttükçe vapur ufku deler
Sanki sevinci.
Akşam yeli hulyaya çeler
Bir nice genci.
Pırlantaya benzer tepeler
Her taraf inci!

Kuşlar ona bin nağme okur hep bir ağızdan
Aç göğsünü aç! esmede yaz işte Boğazdan!

Karşında akan mavi nehir
Cennete yolmuş!
Göklerdeki renk zannedilir
Çağlayan olmuş!
Seyreyleyenin gözleri bir
Haz ile dolmuş.

Sakinse sular şimdi, gelir şevke birazdan
Aç göğsünü aç! esmede yaz işte Boğazdan!

Gelmiş sanılır gök Tuna'nın
Bir ucu yurda
Biz görmüyoruz işte yakın
Dan geçiyor da!
Balkandan akan dalgasının
Can evi burda!

Mestoldu gönül ayrılamaz koydaki sazdan
Aç göğsünü aç! esmede yaz işte Boğazdan!

Edip AYEL

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Seçme, Güzel Şiirler

Köylü kızı

Kopmuş bir nağme saklı sesinde şelâleden,
Gözlerinde saadet çağlıyor köylü kızı.
O durgun bakışlar ki daha beyaz lâleden,
Beni her an kendine bağlıyor köylü kızı.

Dudağın bir alev ki gülden kızıl renk almış,
Yüzünde batan günün pembe gölgesi kalmış,
Tanrım seni bir yana beni bir yana salmış,
Bu ayrılık kalbimi dağlıyor köylü kızı.

M. Mithat BİRGÖL

Erzurum türküsü

— Kemalettin Kamu'ya —

Sendedir tarihin en yüce payı,
Hundi'nin, Selçuk'un mermer sarayı.
ATA, sende kurdu ilk kurultayı
Mertlikte bulunmaz eşin Erzurum.

Sendedir koç yiğit ünlü Dadaşlar,
Sendedir hür, vakur, eğilmez başlar.
Türkün her düğünü seninle başlar..
Var olsun toprağın taşın Erzurum.

Sendedir zafere giden nurlu yol,
Sendedir bükülmez eşsiz çelik kol.
Şanın, şöhretinle çok yaşa, var ol..
Var ol ki, ceddimin ruhu şad olsun.

Erzincan: Rıza ÜMİT

Çınaraltın'a

Orada «mefkûre» nin, ümidin kaynağı var,
Koşun, koşun yoldaşlar, koşun Çınaraltı'na!..
Her köşesi bir bahçe, her filizi bir bahar,
Koşun, koşun yoldaşlar, koşun Çınaraltı'na!..

Bir koca millete de gelmez onun altı dar!
Gölgesinde yıkanan ruhlarımız pırıldar!
Her yaprağı insana başka bir «aşk» fısıldar,
Koşun, koşun yoldaşlar, koşun Çınaraltı'na!

Nasıl, atalarımız kök salmışsa cihana,
Bu mukaddes ağaç ta dallar salmış her yana,
Ülkü pınarlarından nur için kana, kana,
Koşun, koşun yoldaşlar, koşun Çınaraltı'na!

Ufkundaki rüzgârlar -Türkün zafer- sesidir!..
Üstündeki yazılar -Orhon kitabesi- dir..
Türklüğün kutlu yurdu, ezeli -kâbe- sidir,
Koşun, koşun yoldaşlar, koşun Çınaraltı'na!..

R. AYHAN

Yârimden ayrı

Bir ateş yanıyor, kalbimde her gün
Durdukça gurbette yârimden ayrı...
Her şey küskün bana; her şey ki ölgün
Gözümde yok bir şey, yârimden gayrı.

Gönül harab oldu gurbette Tanrım,
Gönül keder doldu gurbette Tanrım,
Başa neler gelir, elbette Tanrım;
Durdukça gurbette yârimden ayrı.

Irmak derler akan selime benim,
Kim gözlerin koymuş, gülüme benim?
Bulutlar ağlar bak halime benim
Durdukça gurbette yârimden ayrı.

Gurbette gönlüme bir haz bulamam,
Gönlüm! aşk bağına seni salamam,
Herkes güler ah, ben neden gülemem;
Durdukça gurbette yârimden ayrı?

Böyle mi baharım, sona erecek,
Güz yaprakları hep, gönlüm saracak?
(Fa-Kir) im, bu ahım uzun sürecek
Durdukça gurbette yârimden ayrı.

Fahri - Kır'al

Aşk ehli

Biz ki aşk ehliyiz, ellerimize,
Cennetten dal kırdık, geçtik gideriz.
Bülbüller hayrandır dillerimize,
Kevser ırmağından içtik gideriz.

Bağrımızı sevda dağlaya geldi,
İçimizde zaman ağlaya geldi,
Gönlümüze dua bağlaya geldi,
Görünmez bir canan seçtik gideriz.

Ya devler gibiyiz, yahut ta hiçiz,
Ehline açılan sırdır içimiz!
Dilimizde dua kafileyiz biz,
Ezelden ebede geçtik gideriz..

Salâhattin ERTÜRK

Mehtapta Kuğular

Geziyor ay doğunca işveyle;
Gölde sazlar içinde lâl kuğular...
O ilâhî boyunlarıyla gece
Gölde bir nâzenin hilâl kuğular!..

Nedim HARMANKAYA

MİLLİYETÇİ DERGİLER